

Vlaamse Overheid
Departement Leefmilieu, Natuur en Energie
Afdeling Milieu-, Natuur- en Energiebeleid, Dienst Mer
Graaf de Ferrarisgebouw
Koning Albert II-laan 20, bus 8, 1000 BRUSSEL
tel: 02/553.80.79 fax: 02/553.80.75
www.mervlaanderen.be

Aanbevelingen milieueffectbeoordeling "integratiespoor"

Stroomgebiedbeheerplan voor het stroomgebied van de Schelde

5 september 2008

PLMER-0075-RL

1 Inleiding

De Vlaamse overheid, vertegenwoordigd door CIW, heeft het voornemen het zogenoemde *Stroomgebiedbeheerplan voor het stroomgebied van de Schelde* te realiseren. Het stroomgebiedbeheerplan heeft tot doel de beleidsvisie op het integrale waterbeleid voor het stroomgebied van de Schelde te ontwikkelen en te beschrijven. Het vormt een leidraad voor de realisatie van een vernieuwd waterbeleid. In uitvoering van het decreet Integraal Waterbeleid van 18 juli 2003 zal de Vlaamse Regering een stroomgebiedbeheerplan en bijhorend maatregelenprogramma vaststellen voor het stroomgebied van de Schelde.

De initiatiefnemer is de **Coördinatiecommissie Integraal Waterbeheer (CIW), p/a Vlaamse Milieumaatschappij, A. Van de Maelestraat 96, 9320 Erembodegem.**

Artikel 36 §1 van het decreet Integraal Waterbeleid bepaalt dat de stroomgebiedbeheerplannen zo dienen opgesteld te zijn, en de besluitvormingsprocedures zodanig dienen te verlopen, dat de plannen voldoen aan de essentiële kenmerken van de milieueffectrapportage zoals opgenomen in art.4.1.4 §2 van het MER/VR-decreet van 18 december 2002. De milieubeoordeling van de stroomgebiedbeheerplannen gebeurt dus volgens een zgn. integratiespoor. Dit houdt in dat de informatie m.b.t. die milieubeoordeling in het stroomgebiedbeheerplan van de Schelde zelf wordt opgenomen. Dit integratiespoor laat toe om de milieuaspecten van bij de aanvang van de planvorming steeds mee te nemen in de overwegingen i.p.v. eerst een plan te maken, af te werken en daarna pas op zijn milieuaspecten beoordelen. Op deze wijze wordt het mogelijk om een simultane en integrale evaluatie te maken van de effecten zowel op vlak van ruimte, mobiliteit en milieu waardoor evaluerend ontwerpen mogelijk wordt. De studieresultaten, incl. de milieubeoordeling worden dus gerapporteerd in één rapport.

Het decreet van 27 april 2007 houdende wijziging van titel IV van het decreet van 5 april 1995 houdende algemene bepalingen inzake milieubeleid en van artikel 36ter van het decreet van 21 oktober 1997 betreffende het natuurbehoud en het natuurlijk milieu (kortweg plan-m.e.r.-decreet) stelt dat een plan onderhevig is aan de plan-m.e.r.-plicht:

- als het een kader vormt voor vergunningen in het kader van projecten uit bijlagen I en II van het project-MER-besluit; of
- als er, gelet op mogelijke betekenisvolle effecten op speciale beschermingszones, een passende beoordeling nodig is.

Met de huidige stand van de stroomgebiedbeheerplannen zijn deze voorwaarden moeilijk vast te stellen. De stroomgebiedbeheerplannen van Schelde en Maas, samen, omvatten het volledige grondgebied van het Vlaamse Gewest. Aangezien er in het Vlaamse Gewest verschillende speciale beschermingszones gelegen zijn die verbonden zijn met de watersystemen van de Schelde en de Maas, kan er van uit gegaan worden dat een passende beoordeling noodzakelijk zal zijn. Er kan ook gesteld worden dat de stroomgebiedbeheerplannen hoogstwaarschijnlijk kader zullen vormen voor vergunningen in het kader van projecten uit de bijlagen I en II van het project-MERbesluit. Maatregelen, zoals het verbeteren van de structuurkwaliteit van waterlopen of waterbeheersingswerken, die zullen voortvloeien uit de stroomgebiedbeheerplannen zullen waarschijnlijk leiden tot bijlage I- en/of bijlage II-projecten overeenkomstig het project-MER besluit van 10 december 2004.

De initiatiefnemer gaat er van uit dat de geïntegreerde milieubeoordeling binnen het plan op basis van de bepalingen in het decreet Integraal Waterbeleid voldoen aan de plan-m.e.r.-verplichting.

Alle planonderdelen worden onderzocht op hun mogelijke gevolgen voor mens en milieu. Een belangrijk uitgangspunt van een geïntegreerde milieubeoordeling op niveau van een plan is om inzicht te verkrijgen in de zogenaamde “cumulatieve” of gecumuleerde milieueffecten van de verschillende planonderdelen. De planonderdelen worden gevormd door de verschillende maatregelen uit het maatregelenprogramma.

De milieubeoordeling zal mogelijks gebruikt worden om de verschillende maatregelen of projecten beter en nauwkeuriger te definiëren zodat de meest milieuvriendelijke variant van het planonderdeel of project ook finaal kan voorbereid worden. Voor deze maatregelen die kunnen leiden tot locatiegebonden projecten zal in de milieubeoordeling worden aangegeven waar, op het schaalniveau van het stroomgebied, een dergelijk project, wegens de generatie van maximale positieve effecten wenselijk is, en waar een dergelijk project door zijn aanzienlijke negatieve effecten niet wenselijk is, wegens de aanwezigheid van een vanuit milieuoogpunt kwetsbaar gebied.

Ten behoeve van een informatieronde bij de relevante administraties en de opmaak van deze aanbevelingen werd een “Startnota” opgesteld. Deze nota beschrijft de doelstellingen van het op te stellen plan en de werkwijze voor de milieubeoordeling. De “Startnota” werd door de dienst Mer van de afdeling Milieu-, Natuur- en Energiebeleid van het departement Leefmilieu, Natuur en Energie volledig verklaard op 9 juli 2008. Conform de gemaakte afspraken werden adviezen gevraagd bij relevante administraties en openbare besturen welke geen deel uitmaken van het CIW (zie bijlage). Deze konden opmerkingen t.b.v. de opmaak van deze aanbevelingen bij de dienst Mer binnenbrengen. De ingebrachte opmerkingen en de visie van de dienst Mer vormen de basis voor deze aanbevelingen. Het document was ook via de webstek van het ciw (www.ciwvlaanderen.be) inkijkbaar, doch er was geen actieve openbaarheid over deze startnota en deze werd ook niet actief openbaar aangekondigd. Om te voldoen aan §2 3° van art. 4.1.4 van het MER/VR-decreet gaat de initiatiefnemer er van uit dat het groot openbaar onderzoek over het plan zelf met daarin de afgewerkte geïntegreerde milieubeoordeling zal volstaan.

In de startnota werd aangegeven dat er grensoverschrijdende effecten te verwacht zijn. Buitenlandse instanties en de relevante instanties uit de andere gewesten werden op de hoogte gebracht en gevraagd advies te leveren. Tot op de datum van deze aanbevelingen werden geen reacties van buiten het Vlaams Gewest ontvangen.

Deze aanbevelingen zijn opgesteld door de dienst Mer en ze hebben betrekking op de inhoudsafbakening van de op te stellen milieubeoordeling. Ontvangen adviezen (zie bijlagen) worden hierin verwerkt wanneer er nieuwe inzichten aangereikt worden over ofwel specifieke milieuomstandigheden, ofwel te onderzoeken alternatieven, ofwel een betere methodologie wordt aangereikt. De startnota bevatte reeds relevante informatie over de mogelijke inhoud van het op te stellen milieubeoordeling. In de navolgende tekst zal hiervoor naar deze startnota ook verwezen worden.

2 Vorm en presentatie

Met betrekking tot de vorm en presentatie vraagt de Dienst Mer om:

- recent kaartmateriaal te gebruiken op een gepaste schaal, voorzien van een duidelijke bronvermelding, een schaal aanduiding en een legende. Het aangeleverde kaartmateriaal wordt beperkt tot A3 formaat. Ook de bestaande situatie, waaruit duidelijk blijkt welke de te beschermen en/of waardevolle elementen die in het studiegebied aanwezig zijn, wordt cartografisch vertaald. De informatie op de kaarten wordt zo correct mogelijk weergegeven.
- een verklarende woordenlijst, afkortingenlijst, lijst met tabellen en figuren en literatuurlijst bij het rapport op te nemen;
- achtergrondinformatie in bijlagen op te nemen;
- om de tekst te controleren op tikfouten en grammaticale fouten; het gebruik van correct Nederlands taalgebruik is aan te bevelen;
- om nutteloze herhalingen in de tekst te vermijden;
- bijzondere aandacht te besteden aan de presentatie van de vergelijkende beoordeling van de alternatieven en varianten.
- in een inleiding het besluitvormingsproces, incl. een beschrijving van de timing en de reeds gevolgde en nog mogelijks te volgen procedures te beschrijven. Hierin zullen duidelijk de inspraakmogelijkheden worden aangegeven en zal de rol van deze integrale studie in een dergelijk proces geschetst worden;
- een samenvatting te voorzien. De samenvatting is het deel van de studie dat vooral wordt gelezen door insprekers in het verdere besluitvormingsproces en het verdient daarom bijzondere aandacht. Het moet als zelfstandig document leesbaar zijn en een goede afspiegeling zijn van de inhoud van de uitgevoerde studie, incl. de milieubeoordeling (zie verder).

3 Doelstelling, verantwoording en besluitvorming

De probleemstelling en de verantwoording van het plan, beschreven in hoofdstuk 3 in de startnota, geeft aan dat het voorgestelde plan tot doel heeft om een hoge mate van bescherming te bieden aan het watersysteem (zowel grond- als oppervlaktewater) in het betrokken stroomgebied. De beschrijving van de doel- en probleemstelling in de startnota voldoet.

In het plan en de bijhorende milieubeoordeling zal zo concreet mogelijk aangegeven worden voor welke besluiten en/of beslissingen het plan en de milieubeoordeling wordt opgesteld (vb. als onderbouwing van ruimtelijke uitvoeringsplannen, regelgeving, ...), met welke procedures en met welk tijdpad deze worden genomen en welke adviesorganen en instanties daarbij formeel en informeel zullen worden betrokken. Verder zal het plan ook aanduiden welke besluiten (regelgeving, RUP's, vergunningen, ...) er in een later stadium nog worden genomen alvorens men tot uitvoering van het plan wil/kan overgaan. Daarbij zal eventueel telkens de rol van milieueffectrapportage (plan- of projectniveau) worden aangegeven. Tevens zal de mogelijkheid tot inspraak, bezwaar en beroep (wanneer, over welke punten en bij welke instantie) uitvoerig in beeld worden gebracht.

De doelstelling van de milieubeoordeling zelf is vooral aan te geven hoe en in welke mate de projecten, die uit het op te stellen stroomgebiedbeheerplan kunnen voortvloeien, beantwoorden aan de principes van duurzaam waterbeheer (opgenomen in de kaderrichtlijn Water en het decreet Integraal waterbeleid), aan de principes van duurzame ontwikkeling uit het MINA-3-plan en aan de principes van duurzame ruimtelijke ontwikkeling uit het Ruimtelijk Structuur-

plan Vlaanderen (RSV). Speciaal toegepast in deze milieubeoordeling vormen het “verbeteren van de waterkwaliteit“, het “verbeteren van de waterhuishouding”, het toetsen aan de doelstellingen inzake milieu m.n. ‘het minimaliseren van de effecten op mens en natuur’ (geen schade, liefst vrijwaring en bij voorkeur zelfs verbetering) en het toetsen inzake ruimte ‘het verbeteren van de natuurlijke structuur’ belangrijke beoordelingscriteria voor elk van de planonderdelen.

4 Voorgenomen plan, projecten en alternatieven

4.1 Inleiding

Uit de “startnota” blijkt duidelijk dat er op dit moment nog geen stroomgebiedbeheerplan bestaat. Het is nu net de bedoeling van deze milieubeoordeling om alle mogelijke elementen inzake waterbeheer, ruimtelijke ordening en de milieuaspecten in samenhang met elkaar te gaan onderzoeken met de bedoeling om een langetermijnvisie inzake waterbeheersing in het stroomgebied op te stellen. Uit deze visie kunnen dan mogelijke onderliggende plannen of projecten gegenereerd worden. Deze onderliggende plannen of projecten kunnen t.b.v. hun besluitvorming of vergunningsaanvraag, ook elk op zich opnieuw onderworpen zijn aan een aparte milieubeoordeling (planMER, screening, projectMER of ontheffing). Mogelijke projecten die uit deze visie kunnen voortvloeien zijn bijvoorbeeld het verderzetten van, of de creatie van bepaalde waterbeheersinginfrastructuren die invloed kunnen hebben op de natuur- of landschapswaarden. Indien dit reeds in de opmaak van de stroomgebiedbeheerplannen duidelijk zou worden, kunnen, t.b.v. mogelijks op te stellen RUP’s, mogelijke milieuvriendelijke inplantingsplaatsen binnen het stroomgebied van deze ruimtegebruikende infrastructuur aangegeven worden. Er zal rekening worden gehouden met duurzame ruimtelijke ordening. Indien het aanduiden van mogelijke locaties niet mogelijk blijkt te zijn dan zal de studie minstens de criteria inzake milieu in zijn brede zin en de criteria t.b.v. een duurzame ruimtelijke ordening aanreiken waaraan deze onderliggende plannen en infrastructuur moeten voldoen om milieuoverwegingen in rekening te brengen. In een geïntegreerde studie als deze zal het ook noodzakelijk zijn om de “de meest milieuvriendelijke inrichting” te formuleren en daarvan ook de landschappelijke en ruimtelijke ordeningseffecten te gaan beschrijven.

4.2 (Voor)studies

Uit de “Startnota” kan afgeleid worden dat er al diverse voorstudies zijn uitgevoerd. De voorliggende milieubeoordeling zal uiteraard maximaal van deze voorstudies gebruik maken. Aangezien deze studies nog niet hebben geleid tot bestuurlijke besluiten en bovendien nog niet aan een onafhankelijke milieutoetsing zijn onderworpen, dienen ze als ‘input voor’ het onderhavige milieuonderzoek te worden beschouwd. Dit betekent dat de resultaten van dergelijke voorstudies in de milieubeoordeling op hun juistheid en volledigheid m.b.t. de milieuaspecten, inclusief de landschappelijke aspecten en de toekomstige ruimtelijke ontwikkelingen, door het team van m.e.r.-experten kritisch te worden getoetst.

4.3 Alternatieven

Het onderzoek in deze milieubeoordeling moet leiden tot het in beeld brengen van een aantal realistisch uitvoerbare “maatregelen” waarmee in meer of mindere mate aan ieder van de gestelde doelen, m.n. het verbeteren waterkwaliteit, de verbetering van de waterbeheersing, het verbeteren van de natuurwaarden, ... wordt voldaan. De meest relevante bestuurlijke keuzemogelijkheden moeten met alternatieven worden afgedekt. Elk planalternatief zou kunnen opgebouwd zijn uit een combinatie van diverse “maatregelen” (zie verder) die ieder tot een deel van het doelbereik leiden. Dit zou leiden tot oneindig veel te onderzoeken en te vergelijken alternatieven wat methodologisch niet haalbaar is.

De “startnota” heeft wel een ontwerplijst van mogelijke maatregelen aangereikt. Uitbreiding van deze lijst is, gezien de aard en het stadium van de planopmaak steeds mogelijk op voorwaarde dat deze maatregel ook op zijn milieueffecten werd beoordeeld. Voor elk van die maatregelen zullen de directe en indirecte milieueffecten (incl. alle hinderaspecten) beschreven en beoordeeld worden. De startnota stelt voor om deze rapportage in een fichesysteem per maatregel op te nemen. De aangestelde m.e.r.-coördinator zal er wel over moeten waken dat op deze wijze de mogelijke cumulatieve effecten van een aantal maatregelen samen niet over het hoofd wordt gezien.

Verschillende alternatieve stroomgebiedbeheerplannen, die een som zijn van één of meerdere voorgestelde maatregelen, zijn dus niet voorhanden. De inzichten, verkregen via deze effectbeschrijving en -beoordeling, moeten wel toelaten om een samenhangend geheel van maatregelen, als meest milieuvriendelijk stroomgebiedbeheerplan (MMA), te beschrijven. Dit MMA zou dan het voorwerp van sturing kunnen zijn in het kader van een (water-)beleid op lange termijn. Gezien de aard en inhoud van de maatregelen zal de milieubeoordeling ervan tevens de te nemen milderende maatregelen aangeven en mogelijks ook de elementen moeten aanreiken voor mogelijks op stellen van ruimtelijke uitvoeringsplannen en/of nieuwe regelgeving.

De in beschouwing te nemen “maatregelen” die uit de bijlage 1 van de “startnota” kunnen afgeleid worden zijn maatregelen m.b.t. :

- omzetting van EU-richtlijnen;
- kostenterugwinningsbeginselen en het vervuiler-betaalt-principe;
- duurzaam watergebruik;
- de beschermde en waterrijke gebieden;
- oppervlaktewaterkwantiteit;
- grondwaterkwantiteit;
- overstromingen;
- verontreiniging van oppervlaktewater;
- verontreiniging grondwater;
- hydromorfologie;
- waterbodem.

Andere type van maatregelen lijken niet relevant te zijn om mee in de milieubeoordeling op te nemen.

De maatregelen moeten, waar dit al mogelijk is, voldoende gedetailleerd worden beschreven om een goede voorspelling te kunnen geven van de te verwachten optredende cumulatieve (milieu)effecten zoals geluidshinder, luchtkwaliteit, natuur, landschap, cultuurhistorie/archeologie, ruimtegebruik, e.d.. .

Indien de deskundigen in de loop van het onderzoek andere, thans nog niet gekende maatregelen ontdekken die mogelijks tot een meer milieuvriendelijke variant kunnen leiden, zullen zij die tevens in de milieubeoordeling onderzoeken.

4.4 Nulalternatief

De startnota beschouwt geen 0-alternatief. Het te beschouwen nulalternatief is dan normaliter: *er komt geen stroomgebiedbeheerplan voor het stroomgebied van de Schelde*. Dit zal waarschijnlijk geen reëel te kiezen alternatief zijn, omdat het waarschijnlijk niet voldoet aan de doelstelling opgenomen in de relevante regelgeving. Het nulalternatief kan wel als referentie voor alle alternatieven dienst doen (zie verder). De milieubeoordeling zal wel aangeven wat de gevolgen op het milieu (kunnen) zijn indien het stroomgebiedbeheerplan, en de daarin opgenomen maatregelen, niet doorgaat. Ook dit 0-alternatief kan getoetst worden aan in §3 gestelde principes.

5 Juridische en beleidsmatige context

De startnota heeft bijna voldoende opgave gedaan van het juridisch/beleidsmatig kader dat voor deze milieubeoordeling van belang is. De milieubeoordeling zal concreet nagaan waar de planrelevantie zich situeert en met name ook aangeven of de voorwaarde onderzoeksturend kan zijn (waarbij een disciplinegewijze benadering een goede aanpak is) dan wel procedurebepalingen bevat of een combinatie van beide. Hierbij zal ook de status van de documenten vermeld dienen te worden. Het is dan ook van belang om ook tijdens het opstellen van het plan de stand van zaken hiervan op te volgen.

In de milieubeoordeling zal eerst en vooral vanuit de juridische en beleidsmatige randvoorwaarden mbt. milieu en ruimtelijke ordening criteria uitgewerkt worden waaraan men elke maatregel op zijn milieueffecten zal toetsen en beoordelen. De milieubeoordeling zal ook expliciet nagaan of de huidige juridische toestand, en waar mogelijk ook de planologische toestanden, een belemmering zouden kunnen vormen voor het uitvoeren van de mogelijke vooropgestelde maatregelen in dit plan of waar conflicten kunnen ontstaan. Indien wel dan zal aangegeven worden hoe dat desnoods opgelost moet worden.

De oplijsting in de startnota biedt een goede aanzet die dus verder uitgewerkt en geconcretiseerd zal moeten worden. De volgende aanvullingen bleken vanuit de adviesronde nog noodzakelijk:

- Bij de beleidsmatige randvoorwaarden dient nog het “Geïntegreerd Kustveiligheidsplan” (info bij Agentschap voor Maritieme Dienstverlening en Kust), dat op 1 maart 2007 van start ging, te worden opgenomen. Het plan heeft als doel een strategie uit te werken om het veiligheidsniveau van de Vlaamse kust stelselmatig te verhogen en te onderhouden. Hierin wordt rekening gehouden met klimaatwijzigingen. Het plan houdt de opstelling van een planMER in, projectMER’s, een MKBA en de studie van technische alternatieven in. De voltooiing van het plan is voorzien in 2010. De studie van het “Geïntegreerd Kustveiligheidsplan” werd reeds voorzien in het Bekkenbeheerplan van het IJzerbekken (basismaatregel 48) en in dit van het Bekken Brugse Polders (basismaatregel 133). Zo ook de realisatie van het OW-plan Oostende (veiligheidsmaatregelen tegen overstromingen bij Oostende; IJzerbekken - basismaatregel 47, Bekken Brug-

se Polders – basismaatregel 41). Beide maatregelen passen ook in het maatregelenprogramma van het stroomgebiedbeheerplan onder de groep 6 (overstromingen).

6 Bestaande toestanden en milieueffecten

Opdat de milieubeoordeling in deze studie zou voldoen aan de bepalingen van het MER/VR-decreet zal deze studie dus minstens een “systematische en wetenschappelijk verantwoorde analyse en evaluatie” maken van de te verwachten gevolgen voor mens en milieu, van een mogelijke realisatie van het Stroomgebiedbeheerplan. Ook dient de studie een beschrijving te geven en een evaluatie uit te voeren van de mogelijke maatregelen om de negatieve gevolgen van de voorgenomen plan op een samenhangende wijze te vermijden, te beperken, te verhelpen of te compenseren.

6.1 Bestaande toestand, afbakening studiegebied en ontwikkelingsscenario's

De startnota geeft een bondige maar gezien de aard en schaal van het plan een redelijke beschrijving van de wijze waarop de referentiesituatie zal worden beschreven. In het stroomgebiedbeheerplan zal een beschrijving van **de huidige toestand** van de watersystemen opgenomen worden. De **referentiesituatie**, m.n. deze situatie t.o.v. dewelke de effectbeschrijving in zal plaatsvinden, kan in het kader van de op te stellen milieubeoordeling aanzien worden als zijnde de toestand van het stroomgebied, waarbij de basismaatregelen, zoals opgenomen in de bijlage 1 van de startnota, reeds zijn uitgevoerd en/of zijn geïmplementeerd. In de referentiesituatie wordt dan een inschatting van de toestand van de watersystemen in 2015, waarbij het effect van de basismaatregelen op de toestand van de watersystemen reeds in rekening wordt gebracht. Hierbij wordt tevens rekening gehouden met mogelijke autonome ontwikkelingen en gestuurde ontwikkelingen met impacten op het watersysteem binnen het stroomgebied.

Men dient tevens aan te geven dat de referentiesituatie in het kader van een passende beoordeling verschillend kan zijn.

In de milieubeoordeling zullen de disciplines “water” (grond- en oppervlaktewater), “bodem”, “geluid”, “lucht”, “fauna & flora”, “landschap, bouwkundig erfgoed en archeologie”, “mensruimtelijke aspecten” en “mensgezondheid” alsook de relaties tussen deze disciplines behandeld worden.

Relevante ontwikkelingsscenario's voor het studiegebied, zijnde mogelijke ontwikkelingen van het studiegebied zonder dat het stroomgebiedplan uitgevoerd zou worden, dienen te worden uitgewerkt. Zo dienen disciplineoverschrijdende ontwikkelingsscenario's op basis van de juridische en beleidsmatige randvoorwaarden weergegeven te worden. Dergelijke gestuurde ontwikkelingen zijn ideale instrumenten om de mogelijke effecten van de uitvoering van het plan aan af te toetsen (zie hoger).

Het Richtlijnenboek m.e.r. Deel 2 geeft verdere aanbevelingen met betrekking tot het gebruik van deze begrippen en de invulling ervan.

Door de aard van het plan is de afbakening van het studiegebied duidelijk. Geografisch gezien omvat het studiegebied enerzijds het volledige plangebied (zijnde het stroomgebied van de

Schelde op het grondgebied van Vlaanderen) en anderzijds de gebieden in Nederland, Frankrijk of in de andere gewesten waarop de voorgenomen maatregelen binnen het plangebied aanzienlijke milieueffecten kunnen hebben. Waar relevant zal het studiegebied dus nauwkeuriger worden afgebakend (ook cartografisch). De afbakening van het studiegebied dient als een iteratief proces gezien te worden dat afgerond zal zijn bij het indienen van de ontwerp van eindrapport van het plan incl. de milieubeoordeling.

Tijdens het opstellen van het MER dient gebruik gemaakt te worden van de disciplinespecifieke delen van het Richtlijnenboek m.e.r. meer bepaald de hoofdstukken met betrekking tot (bronnen van) Basisinformatie, (afbakening van het) Studiegebied en (analyse van de) Referentiesituatie.

6.2 Milieueffecten en maatregelen, incl. compenserende maatregelen

De milieueffectbeoordeling, die een “integratiespoor” in deze studie doorloopt, beoogt een gelijkwaardige milieueffectbeoordeling zoals deze in een afzonderlijke plan-MER. De milieueffectbeoordeling in deze studie zal dus ten minste de inhoudelijke elementen bevatten die in het hoofdstuk II van het planMERdecreet zijn opgenomen.

De startnota geeft in hoofdstuk 8 een opsomming, per discipline, van de effectgroepen die zullen worden onderzocht en beoordeeld. Hoofdstuk 9 beschrijft het beoordelingskader. Na het effectenonderzoek zal de milieubeoordeling maatregelen op planniveau (en met een aanzet tot uitwerking op projectniveau) voorstellen en uitwerken om de negatief beoordeelde milieueffecten van het voorgenomen plan op een samenhangende wijze te vermijden, te beperken, te verhelpen of te compenseren. Effecten van voorgestelde compenserende maatregelen worden uiteraard ook beschreven. Indien het noodzakelijk zou zijn om een normenkader uit werken, waaraan later vergunningen getoetst moeten worden om ervoor te zorgen dat er toch geen aanzienlijke effecten kunnen ontstaan dan zal het plan een dergelijk normenkader ook uitwerken.

6.2.1 Algemene richtlijnen voor de effectbeschrijving en -beoordeling

Bij de effectbeschrijving zullen de volgende algemene richtlijnen gehanteerd worden:

- ~ voor elke onderzochte effectgroep wordt duidelijk de gebruikte methodologie en het beoordelingskader uiteengezet en wordt er gestreefd naar een maximale kwantitatieve beschrijving en beoordeling. Gezien de aard en de schaal van het plan is dit een moeilijke opgave;
- ~ om de effectbeschrijving overzichtelijk te houden zou de presentatie ervan duidelijk een onderscheid moeten maken tussen hoofdlijnen en details;
- ~ de milieueffecten worden op het schaalniveau van het plan in kaart gebracht. Dit wil zeggen dat de milieueffecten van de diverse maatregelen worden bepaald op niveau van de uitwerking van onderliggende deelplannen of grote projecten (dus 1/100.000 à 1/200.000). Locatiegebonden effecten worden duidelijk cartografisch gepresenteerd. Op die wijze is deze milieubeoordeling ook bruikbaar t.b.v. mogelijke op te stellen structuurplannen;
- ~ enkel de permanente onomkeerbare effecten worden behandeld, ook deze die het gevolg zijn van de aanleg van mogelijke projecten. Tijdelijke effecten t.g.v. de aanleg, die omkeerbaar zijn, worden niet behandeld;

- ~ ook indirecte effecten als gevolg van directe effecten of andere indirecte effecten worden behandeld en reeds in het ingreep-effectschema in beeld gebracht;
- ~ er zal aandacht besteed worden aan de cumulatie van effecten en aan mogelijke win-win-situaties;
- ~ grensoverschrijdende effecten worden als zodanig duidelijk herkenbaar weergegeven;
- ~ onzekerheden en onnauwkeurigheden in de voorspellingsmethoden worden aangegeven (zie verder);
- ~ de effectbeschrijving dient controleerbaar gemaakt te worden door een expliciete verwijzing naar bijlagen en achtergrondrapporten.

De milieubeoordeling voorziet in een ingreep-effectschema. Dit schema wordt als handleiding gebruikt bij de behandeling van de effectbeschrijving en vice-versa en wordt in de loop van het planningsproces waar nodig vervolledigd.

Waar zinvol is het ook wenselijk dat er een doorkijk wordt gegeven op zeer langetermijneffecten op mens en milieu (tijdshorizont verder dan 2030). Per discipline kan daar uiteraard, rekeninghoudende met beschikbare modelresultaten gemotiveerd van worden afgeweken.

In de milieubeoordeling wordt een significantie-beoordelingskader gebruikt waarin duidelijk gemaakt wordt wanneer een effect als significant (negatief) wordt beschouwd. Per discipline of per effectgroep wordt aangegeven wat precies “significante effecten” zijn. In de milieubeoordeling zal dan, waar de schaal het toelaat, voor elke discipline de omzetting van de beschreven kwantitatieve of kwalitatieve effecten aan een dergelijke beoordelingschaal getoetst worden.

Voor negatief beoordeelde effecten worden maatregelen uitgewerkt om de gevolgen van de voorgenomen actie op een samenhangende wijze te vermijden, te beperken, te verhelpen of te compenseren. De effectiviteit van deze maatregelen worden op eenzelfde wijze aangetoond dan bij de effectbeschrijving en –beoordeling. Voor deze maatregelen wordt ook het effect ervan op andere dan bedoelde discipline (vb. extra overstromingsgebieden bij discipline water kan een bijkomend verlies van landbouwgronden resulteren) beschreven.

Het ontbreken van specifieke informatie wordt duidelijk gemeld bij de “leemten in de kennis” (zie verder).

6.2.2 Water(huishouding)

De milieubeoordeling zal uitgaan van de algemene doelstellingen van het integraal waterbeleid. Per maatregel zal aangegeven worden in welke mate deze bijdragen of tegenwerken aan de realisatie van deze doelstellingen, m.n. het verbeteren van de waterkwaliteit (zowel voor grond- als oppervlaktewater), het verbeteren van de waterhuishouding (tegengaan van verdroging, het wegwerken van wateroverlast, het herstellen van het waterbergend vermogen van valleigebieden, ...) en het verbeteren van de natuurlijke structuur van de waterlopen zelf.

Het gebruik van een hydrologisch model om de effecten van de verschillende maatregelen gekoppeld aan debieten met een bepaalde retourperiode lijkt aangewezen indien beschikbaar.

De effecten van de verschillen in waterhuishouding op natuur en landbouw zullen besproken in de relevante disciplines Fauna & Flora en Mens – Ruimtelijke aspecten.

De toetsing van elke maatregel aan elk van de onderliggende doelen is absoluut noodzakelijk. Getuige hiervan het volgende ingeleverde advies waarbij aandacht gevraagd wordt voor een specifiek probleem inzake lozingen bij afnemend gebruik van grondwater:

“Onder punt 7.3.2. (groep 3 – duurzaam watergebruik) wordt als aanvullende maatregel het ‘implementeren van rationeel watergebruik in prioritaire sectoren door middel van waterbesparende technologie’ opgenomen. Onder punt 7.9.1 (groep 7 – verontreiniging oppervlaktewater) wordt het ‘afstemmen van effluentnormen op de draagkracht en de toepasselijke MKN oppervlaktewater o.b.v. beschikbare kennis” opgenomen. Er is reeds verschillende keren gebleken dat het toepassen van waterbesparende maatregelen een weerslag kan hebben op het lozingsdebiet van het gezuiverde bedrijfsafvalwater (dat evenredig mee kan dalen). Vermits de uiteindelijk geproduceerde vuilvracht ongewijzigd blijft, betekent dit een hogere lozingsconcentratie bij een lager lozingsdebiet. Bij een lozing op een waterloop met een voldoende hoog eigen debiet, wijzigt de impact van een dergelijke verhoogde concentratie (buiten de onmiddellijke omgeving van het lozingspunt) weinig bij gelijkblijvende vuilvracht. Bij een lozing op een waterloop waar het lozingsdebiet mee bepalend is voor de verdunningsfactor, heeft een dergelijke verhoging van de lozingsconcentratie bij gelijkblijvende vuilvracht echter wel een belangrijk effect. Op dat moment komt het grondwaterbeleid in conflict met het kwaliteitsbeheer oppervlaktewater. Het is aangewezen dat in de milieueffectbeoordeling hiervoor op abstractieniveau een basis van afwegingskader wordt opgesteld.”

6.2.3 Bodem

De kwaliteit van de bodem is een belangrijke randvoorwaarde voor de kwaliteit van het ecosysteem en van het woon-, leef- en werkmilieu. Per maatregel zal aangegeven worden in welke mate deze een (negatief of positief) effect kan veroorzaken op de bodem (structuur, kwaliteit, ...). In het kader van de realisatie van diverse maatregelen en in voorkomend geval het hiermee gepaard gaande grondverzet is het zinvol om ook aan te geven of grondverzet en/of –afvoer er mogelijk gepaard kan gaan met de noodzakelijke werkzaamheden en eventueel aan te geven of invulling kan worden gegeven aan de vraag aan delfstoffen. Nagegaan kan worden of er mogelijkheden kunnen aangegrepen worden om een efficiënt en duurzaam voorraadbeheer te stimuleren.

6.2.4 Natuur, fauna en flora

Per maatregel zal duidelijk aangegeven worden of natuurwaarden/gebieden, direct of indirect, kunnen worden aangetast of ontwikkeld. Eventuele win-win-relaties tussen de maatregelen wordt aangegeven.

Er zal gezorgd worden dat er minstens een goed inzicht ontstaat in het mogelijke optreden van significante effecten op de habitattypen en de dier- en plantensoorten die worden beschermd op grond van de Vogel- en Habitatrichtlijn. Een passende beoordeling voor de effecten op SBZ-gebieden en een verscherpte natuurtoets op VEN-gebieden (Natuurdecreet art.26 bis) zullen deel uitmaken van deze milieubeoordeling (cfr. p.4 van de startnota). De discipline fauna en flora zal alle elementen t.b.v. de "passende beoordeling", vermeld onder artikel 36ter van het decreet betreffende het natuurbehoud en het natuurlijke milieu, bevatten indien er een

mogelijke aanzienlijke impact van het plan op de Natura 2000-gebieden te verwachten valt. De milieubeoordeling zal uiteraard ook rekening houden met de soorten vermeld in de Bijlage IV van de Habitatrichtlijn.

De maatregelen, en de effecten die ze kunnen veroorzaken, zullen beoordeeld worden t.a.v. de principes uit het natuurdecreet, m.n. het stand-still principe, het voorkomingsbeginsel, de natuurtoets en de zorgplicht. Hierbij zal ook rekening worden gehouden met ecologische waarde, zeldzaamheid, verbindingswaarde, ...

Aanvullend op de startnota kan hierbij nog aangegeven worden dat:

- ~ bij het gebruik van kwetsbaarheidkaarten men van bewust is dat deze kaarten beperkingen heeft. Deze kaarten zijn immers gebaseerd op een verouderde versie van de BWK.

6.2.5 Landschap, bouwkundig erfgoed en archeologie

De impact van het plan op het landschap kan voor bepaalde maatregelen potentieel groot zijn. Er zal algemeen aangegeven worden welke invloed verwacht kan worden op de cultuurhistorische elementen (monumenten, stads- en dorpsgezichten, historisch geografische patronen, aardkundige, geomorfologische processen en archeologische gekende en ongekende waarden). Er dient uiteraard ook aandacht besteed te worden aan het waterbouwkundig erfgoed. Ook mogelijke positieve of negatieve invloed op de landschappelijke structuur (schaal, openheid, afwisseling) zal beschreven worden. Meestal is de beoordeling situatie- en locatiegebonden en gezien het schaalniveau dus moeilijk beoordeelbaar. Toch zal de milieubeoordeling aangegeven in welke gevallen er toch aanzienlijke gevolgen kunnen optreden zodat algemene milderende maatregelen op niveau van het plan gesuggereerd kunnen worden. Rekening zal gehouden worden met de waardevolle aangeduide relictlandschappen, ankerplaatsen, ..., of beschermde landschappen.

6.2.6 Ruimtegebruik

In de discipline Mens – Ruimtelijke aspecten zal uitgegaan van de elementen van zuinig ruimtegebruik. Voor de maatregelen dient er te worden aangegeven welke invloed er wordt verwacht op de ontwikkelingsmogelijkheden voor landbouw, woningbouw, industrie, recreatie en visserij. Om alle ruimtegebruikers (wonen, landbouw, werken, ...) samen op een eenduidige wijze te kunnen evalueren, kan gebruik gemaakt worden van de info beschikbaar op de webstek van AGIV.

Landbouw

Vermits “landbouw” geen “milieudiscipline” is, zal zij niet als een aparte discipline in de milieubeoordeling worden beschouwd. De aspecten m.b.t. de landbouw (wijzigingen in bodemgebruik en bodemgebruiksmogelijkheden) zullen wel binnen de discipline Mens –Ruimtelijke aspecten worden behandeld. Economische gevolgen vormen binnen de milieubeoordeling geen criterium voor de beoordeling van de maatregelen op hun milieueffecten.

Recreatie

Mogelijke impacten van bepaalde maatregelen op recreatie wordt tevens binnen de discipline Mens –Ruimtelijke aspecten beschreven en beoordeeld. Belevingswaarde voor diverse vormen van (water-)recreatie zal daar een belangrijke rol in spelen. Ook bevaarbaarheid van be-

paalde waterlopen of waterpartijen zal als effectgroep meegenomen worden. In het geval er aanzienlijke effecten te verwachten vallen, zullen algemene milderende maatregelen/aanbevelingen voorgesteld worden. Bij het uitwerken van bepaalde maatregel wordt door Toerisme Vlaanderen gevraagd in haar advies op deze startnota rekening te houden met de meerwaarde van recreatie. Afgeleide effecten worden in dergelijke gevallen ook binnen de andere disciplines beschreven en beoordeeld.

6.2.7 Woon- en leefmilieu

Gezondheid en hinderbeleving (incl. Geluid en Lucht)

Projecten inzake waterbeheersing zijn zelden potentiële bronnen van gezondheidsschadende milieudruk. De meest specifieke gezondheidsbelastende milieufactoren zijn vaak luchtverontreiniging en lawaaihinder. Daarnaast is er ook nog de impact van een mogelijk onveiligheidsgevoel en de geurblootstelling. Deze studie, en dus ook de milieubeoordeling, zal per maatregel waar noodzakelijk toch rekening houden met deze problemen binnen de woonfunctie.

6.2.8 Overige en duurzaamheidsaspecten

Volgende aspecten worden aangegeven:

- hoe de maatregelen scoren op de doelstelling om zuinig om te gaan met schaarse grondstoffen, waaronder bouwgrondstoffen en energie. (zie o.a. ook discipline bodem).

6.3 Vergelijking van de alternatieven

Zoals hoger gesteld zijn verschillende alternatieve stroomgebiedbeheerplannen niet voorhanden. Het inzicht, verkregen via de effectbeschrijving en -beoordeling, moet toelaten een samenhangend geheel van maatregelen als meest milieuvriendelijk plan te beschrijven voor het voeren van een (water-)beleid op lange termijn. De milieubeoordeling zal tevens de te nemen milderende maatregelen op het gepaste schaalniveau aangeven en mogelijks ook de elementen aanreiken voor op te stellen van ruimtelijke uitvoeringsplannen en/of nieuwe regelgeving.

De milieubeoordeling zal heel duidelijk en transparant de gebruikte methodologie voor de samenstelling van het MMA (zie hoger) beschrijven. Omdat zeker in een deze milieubeoordeling niet alle effecten kwantitatief kunnen worden bepaald, verdient het de aanbeveling de alternatieven/maatregelen niet alleen te vergelijken op effecten, maar ook op het doelbereik, gebaseerd op het hoofddoel (m.n. het bevorderen van de waterhuishouding) en de nevendoelelen. Daarvoor zal er voor het al dan niet opnemen van een maatregel in het MMA voor iedere van de eerder genoemde milieuaspecten voor deze hoofd- en nevendoelelen kwalitatieve en/of kwantitatieve parameters worden geformuleerd om de maatregel te kunnen evalueren t.o.v. een maatregel die voor bepaalde criteria “tegengesteld” werkt.

De initiatiefnemer kan ook nog steeds een meest wenselijk alternatief (MWA) uitwerken. Dit MWA zal dan bestaan uit een som van maatregelen die de initiatiefnemer wil uitvoeren dat

afwijkt van de som van maatregelen die deel uitmaken van het MMA. Een vergelijking van de milieueffecten van dit MWA met het MMA is dan noodzakelijk.

7 Grensoverschrijdende effecten

De milieubeoordeling dient in de relevante disciplines de eventuele grensoverschrijdende effecten duidelijk in beeld te brengen. In een afzonderlijk deel van het plan dient aangegeven te worden of er al dan niet grensoverschrijdende effecten ten gevolge van het voorgenomen plan verwacht worden en deze grensoverschrijdende effecten dienen discipline-overschrijdend samengevat te worden.

8 Leemten in de kennis

De milieubeoordeling dient opgave te doen van de leemten in kennis die tijdens het uitvoeren van het onderzoek werden vastgesteld. Deze leemten kunnen opgedeeld worden naar aard van de leemte waarbij onderscheid gemaakt wordt tussen leemten met betrekking tot het plan, met betrekking tot de inventaris en aangaande de methode (vb. van de effectvoorspellingen, inzicht).

De milieubeoordeling zal eveneens aangeven hoe met deze leemten omgegaan is en hoe zij kunnen doorwerken in de besluitvorming en, indien relevant, in de vervolgpcedures (vb. plan-m.e.r. en/of project-m.e.r.) kunnen aangevuld worden.

9 Monitoring en evaluatie

De milieubeoordeling zal, desnoods per discipline, aangeven of er eventuele opvolgingsmaatregelen, bijvoorbeeld vanuit de regelgeving of vanuit de leemte in de kennis, voor te stellen zijn op plan- of op projectniveau. De milieubeoordeling zal ook aangeven welke maatregelen er dienen genomen te worden indien monitoringsresultaten uitwijzen dat er toch nog negatieve te milderende effecten optreden. (bijv. uitspraken onder de vorm van: *als ...[waargenomen effect] dan ... [te nemen maatregel]*). Het is dan ook logisch dat dergelijk monitoringsmaatregelen op zich, indien ze nog geen deel uitmaken van de voorziene maatregel binnen het plan ook deel zullen uitmaken van het stroomgebiedbeheerplan.

Omdat monitoring ook een gevolg kan zijn van een “Leemte in de kennis” is het uiteraard logisch om het luik m.b.t. de postevaluatie en monitoring na het luik m.b.t. de leemten in kennis in de milieubeoordeling in te lassen.

10 Integratie en eindsynthese

In een duidelijk herkenbaar hoofdstuk zal het plan een disciplineoverschrijdende, leesbare technische samenvatting geven over de verwachte gevolgen voor het milieu en hoe en in welke mate de voorgestelde maatregelen deze kunnen milderende. De milderende maatregelen die voorgesteld zijn vanuit verschillende disciplines zullen discipline overschrijdend t.a.v. elkaar

afgewogen worden. Bij de (milderende) maatregelen dient in de mate van het mogelijke aangegeven te worden waar deze zullen/kunnen doorwerken vb. in de stedenbouwkundige voorschriften van RUP, in nieuwe of te wijzigen regelgeving of op het niveau van de stedenbouwkundige vergunning,.... Tevens zal aangegeven worden of het plan (het MMA en/of het MWA) al dan niet met de voorgestelde milderende maatregelen een voor het milieu haalbaar plan is.

De elementen welke noodzakelijk zijn voor de ‘Watertoets’ uit het Decreet Integraal Waterbeheer en de ‘passende beoordeling’ zullen hierin duidelijk opgenomen worden.

Deze samenvatting is het deel van het plan dat vooral wordt gelezen door besluitvormers en het verdient daarom bijzondere aandacht!

11 Niet-technische samenvatting

Het plan zal ook een niet-technische samenvatting bevatten. Deze niet-technische samenvatting vormt een afzonderlijk leesbaar deel van het rapport dat de essentie van de overige delen beknopt weergeeft en een goede weerspiegeling vormt van de inhoud van het plan, incl de milieubeoordeling. De tekst moet zodanig geschreven zijn dat zij begrijpelijk is voor de gemiddelde lezer. Figuren, kaarten of tekeningen dienen ter ondersteuning van de tekst in deze samenvatting opgenomen te worden.

Deze samenvatting is het deel van het plan dat vooral wordt gelezen door burgers en het verdient daarom bijzondere aandacht!

Deze niet-technische samenvatting wordt tevens in digitale vorm aangeleverd.

Brussel, 4 september 2008

Voor het afdelingshoofd, Afwezig

Pascal VAN GHELUE
Diensthooft Begeleiding Gebiedsgerichte Planprocessen
Afdeling Milieu-, Natuur- en Energiebeleid

Bijlagen

Bijlage 1: Lijst van de administraties, overheidsinstellingen en openbare besturen die werden aangeschreven en tijdig reageerden. Met hun opmerkingen werd rekening gehouden in deze aanbevelingen:

Agentschap voor Maritieme Dienstverlening en Kust	Afdeling Kust	8400 Oostende	
Toerisme Vlaanderen		1000 Brussel	
BLOSO		1000 Brussel	
Gouverneur van de	Provincie Limburg	3500 HASSELT	
Gouverneur van de	Provincie Antwerpen	2018 ANTWERPEN	

Bijlage 2: Lijst van de administraties, overheidsinstellingen en openbare besturen die werden uitgenodigd om reactie te geven maar die niet reageerden en waarmee dus ook geen rekening werd gehouden in deze aanbevelingen:

Departement MOW	Afdeling Maritieme Toegang	2000 Antwerpen	
Departement MOW	Afdeling Haven- en Waterbeleid	1000 Brussel	
nv De Scheepvaart		3500 Hasselt	
OVAM		2800 Mechelen	
Gouverneur van de	Provincie Vlaams-Brabant	3010 LEUVEN	
Gouverneur van de	Provincie Oost-Vlaanderen	9000 GENT	
Gouverneur van de	Provincie West-Vlaanderen	8000 Brugge	
Provinciebestuur Zeeland	Directie Ruimte, Milieu en Water	NL-4330 AD Middelburg	NEDERLAND
Provinciebestuur Noord-Brabant	Afdeling Milieu	NL-5200 MC 'S HERTOGENBOSCH	NEDERLAND
Provinciebestuur Limburg		NL-6229 GA MAASTRICHT	NEDERLAND
Ministerie Volksgezondheid, Milieu en Natuur	Ruimtelijke Ordening en Milieu	NL-2500 GK DEN HAAG	NEDERLAND
DIREN - Nord Pas-de-Calais	Delegation de Bassin Artois Picardie	59 041 LILLE cedex	FRANCE
M. le Préfet de Région Nord-Pas-de-Calais	Préfet du Nord Bureau de l'environnement	59 039 LILLE cedex	FRANCE
DGNRE	t.a.v. de heer Alain BOZET	5100 NAMUR (Jambes)	
BIM		1200 BRUSSEL	

Administraties die niet reageerden op de startnota maar die alsnog willen betrokken worden bij het verdere proces, dienen dit te melden aan de dienst Mer. Zij zullen dan tevens een ontwerp-tekst plan-MER ontvangen. Ook volgende instanties, die al dan niet een vertegenwoordigd zijn in het CIW, zullen ten behoeve van de kwaliteitsbeoordeling van de milieubeoordeling uitgenodigd worden om reactie te geven op de ontwerp-tekst.

Waterwegen en Zeekanaal nv			Oostdijk 110	2830 Willebroek
Departement MOW	Afdeling Algemeen Beleid	Graaf de Ferrarisgebouw	Koning Albert II-laan 20, bus 2	1000 Brussel
Departement RWO		Phoenixgebouw	Koning Albert II-laan 19 bus 12	1210 Brussel

Agentschap R-O Vlaanderen	R-O Antwerpen	Anna Bijnsgebouw	Lange Kievitstraat 111-113 bus 52	2018 Antwerpen
Agentschap R-O Vlaanderen	R-O Limburg	VAC	Koningin Astridlaan 50	3500 Hasselt
Agentschap R-O Vlaanderen	R-O Oost-Vlaanderen		Gebroeders Van Eyckstraat 4-6	9000 Gent
Agentschap R-O Vlaanderen	R-O Vlaams Brabant		Blijde Inkomstraat 103-105	3000 Leuven
Agentschap R-O Vlaanderen	R-O West-Vlaanderen		Werkhuisstraat 9	8000 Brugge
ANB		Graaf de Ferrarisgebouw	Koning Albert II-laan 20 bus 8	1000 Brussel
ANB - Antwerpen		Anna Bijnsgebouw	Lange Kievitstraat 111-113 bus 63	2018 Antwerpen
ANB - Limburg		VAC	Koningin Astridlaan 50 bus 5	3500 Hasselt
ANB – Oost-Vlaanderen			Gebr. Van Eyckstraat 4-6	9000 Gent
ANB – Vlaams-Brabant			Waaistraat 1	3000 Leuven
ANB - West-Vlaanderen			Zandstraat 255	8200 Brugge
Departement LNE	Afdeling Land en Bodembescherming,	Ondergrond, Natuurlijke Rijkdommen	Koning Albert II-laan 20 bus 20	1210 Brussel